

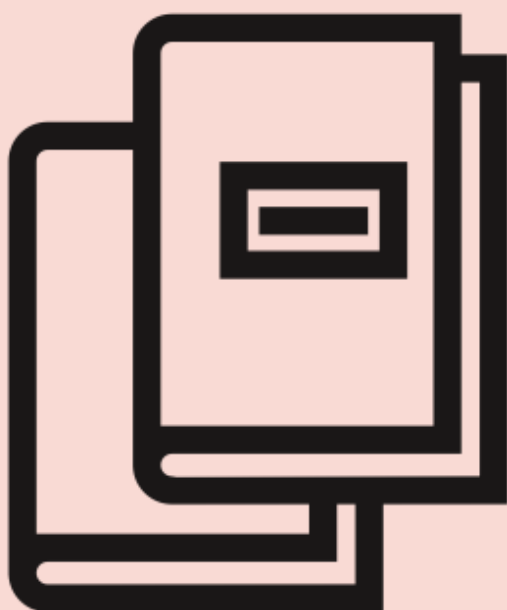
Dozwolony użytek edukacyjny

a korzystanie z utworów
audiowizualnych w
szkołach

Katarzyna Rybicka

Marcin Serafin

Alek Tarkowski

CENTRUM
CYFROWE

projekt: polska®

Autorzy:

Katarzyna Rybicka, Marcin Serafin, Alek Tarkowski

Wydawca:

CENTRUM
CYFROWE

projekt: **polska** centrumcyfrowe.pl
Warszawa 2015

Projekt „Reforma prawa autorskiego dla edukacji” jest realizowany przy wsparciu Open Society Foundations.

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

Publikacja jest dostępna na licencji **Creative Commons Uznanie Autorstwa 3.0 Polska**, pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów i Centrum Cyfrowego Projekt: Polska. Pełna treść licencji jest dostępna na stronie creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl. Zezwala się na dowolne wykorzystywanie treści publikacji pod warunkiem wskazania autorów oraz podania informacji o licencji.

Wstęp

Licencja ustawowa ustanowiona w art. 27 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83 (dalej: PrAut) daje instytucjom oświatowym szeroki zakres możliwości "korzystania i sporządzania fragmentów egzemplarzy utworów". Na jej podstawie w ramach celów edukacyjnych ("w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań") można legalnie kopiować, skanować i nagrywać materiały edukacyjne dla uczniów, wyświetlać filmy, odtwarzać muzykę czy wystawiać spektakle sceniczne. Za korzystanie z utworów w ramach „wyjątku edukacyjnego” przewidzianego w art. 27 PrAut uprawnionym z tytułu praw autorskich nie jest należne wynagrodzenie. **Problem pojawia się w związku z brakiem definicji w polskiej ustawie o prawie autorskim (PrAut) "celów dydaktycznych".**

Wątpliwości pojawiają się przede wszystkim w związku z organizowaniem w szkołach pokazów - wieczorów filmowych, które odbywają się poza zajęciami szkolnymi. W tej kwestii przepis art. 27 PrAut nie daje jasnej odpowiedzi na pytanie, czy takie działanie jest objęte dozwołonym użytkiem edukacyjnym, czy niezbędne jest pozyskanie licencji i zapłata wynagrodzenia z tytułu publicznego odtworzenia utworu.

1. Różnice w interpretacji art. 27 PrAut

Producenci filmowi, ich dystrybutorzy i część organizacji zbiorowego zarządzania stoi na stanowisku, że "wszelkie przypadki odtwarzania filmów dla rozrywki uczniów np. w świetlicach i bibliotekach, odbywać się powinno wyłącznie po uzyskaniu zgody podmiotu praw autorskich w formie stosownej umowy licencyjnej. Nie ulega wątpliwości, że takie odtwarzanie pozbawione jest cech działalności dydaktycznej i jako takie nie może stanowić o powołaniu się przez placówkę oświatową prowadzącą świetlicę czy bibliotekę na art. 27 Ustawy."¹

Z drugiej strony, jak wynika z ustawy o systemie oświaty szkoła zapewnia nie tylko edukację i rozwój uczniów w ramach zajęć lekcyjnych, ale także "warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego"². Ponadto w praktyce rozstrzygnięcie czy dane działanie związane jest z nauczaniem, kształceniem czy wychowaniem uczniów wydaje się niemożliwe.³

¹ <http://www.mplc.pl/page/about-copyright-law>

² art. 1 pkt. 15 ustawy o systemie oświaty (Dz.U. 1991 Nr 95 poz. 425)

³ Uwagi Ministerstwo Edukacji Narodowej - Uwagi do projektu z dnia 26 lutego 2015, s.1, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12268850/12274202/12274205/dokument152979.pdf>

2. Specyfika regulacji utworów audiowizualnych w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych

2.1. Prawa producentów do rozporządzania utworem

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych w rozdziale 6 wprowadza przepisy szczegółowe dotyczące utworów audiowizualnych. Ze względu na specyfikę powstania utworów audiowizualnych - współpracę wielu podmiotów oraz duże nakłady finansowe producentów - ustawodawca przewiduje **domniemanie prawne**, zgodnie z którym „producent utworu audiowizualnego nabywa na mocy umowy o stworzenie utworu albo umowy o wykorzystanie już istniejącego utworu wyłączne prawa majątkowe do eksploatacji tych utworów w ramach utworu audiowizualnego jako całości” (art. 70 ust. 1 PrAut).

2.2. Dodatkowe wynagrodzenie dla współtwórców i artystów wykonawców

Oprócz praw producentów do rozporządzania całością utworu, ustawodawca przewidział w art. 70 ust. 2(1) PrAut dodatkowe uprawnienie do wynagrodzenia dla współtwórców utworu audiowizualnego (reżysera, operatora obrazu, twórcy adaptacji utworu literackiego, twórcy stworzonych dla utworu audiowizualnego utworów muzycznych lub słowno-muzycznych oraz twórcy scenariusza) oraz artystów wykonawców. Zgodnie z art. 70 ust. 3 do zapłaty tego wynagrodzenia zobowiązani są bezpośrednio użytkownicy, a ze względu na szeroki krąg osób uprawnionych na różnych polach eksploatacji odbywa się to przez ustawy przymus pośrednictwa organizacji zbiorowego zarządzania takich jak ZAiKS, STOART, ZPAV. Opłata za wykorzystanie filmu pobierana przez organizacje zbiorowego zarządzania nie powoduje jednak, że utwór jest wykorzystywany legalnie. Niezbędna jest tu uprzednia zgoda producenta, który zezwala na wykorzystywanie filmu, jako całości utworu audiowizualnego.

2.3. Jak legalnie korzystać z utworów audiowizualnych

W celu odtworzenia filmu przez szkołę wymagana jest albo powołanie się na dozwolony użytek edukacyjny, albo - jeśli odtworzenie nie mieści się w ramach “celów dydaktycznych” pozyskanie zgody właścicieli praw i wykupienie stosownej licencji na określonym polu eksploatacji. W praktyce należy najpierw pozyskać zgodę producenta filmu lub jego polskiego dystrybutora, którzy dysponują prawami do całości utworu. Następnie po uzyskaniu takiej zgody należy zgłosić się do odpowiednich organizacji zbiorowego zarządzania (jest ich 16) w celu ustalenia, czy reprezentują one współtwórców lub artystów wykonawców do danego utworu audiowizualnego. Dopiero po uzyskaniu zgody i uregulowaniu kwestii finansowych zarówno w odniesieniu do producentów, jak i współautorów oraz artystów wykonawców możliwe jest legalne odtworzenie filmu.

3. Praktyczne problemy - Parasole Licencyjne w szkołach

W związku z organizacją wieczorków filmowych, do szkół zgłasza się firma reprezentująca producentów filmowych o nazwie Motion Picture Licensing Company Polska sp. z o.o. (dalej MPLC). Firma MPLC oferuje produkt o nazwie [Parasol Licencyjny®](#), który jest czteroleczną licencją na niekomercyjne publiczne odtwarzanie utworów, której wykupienie pozwala na korzystanie z repertuaru producentów filmowych (ponad 500), których prawa reprezentuje.

Zgodnie z informacjami udzielonymi drogą mailową przez przedstawicieli firmy MPLC koszt rocznej licencji obejmującej wszystkie/dowolne pomieszczenia (także aulę i salę gimnastyczną) w szkole określany jest na podstawie całkowitej ilości uczniów w szkole i kształtuje się od 855,60 zł netto (vat 23%) przy całkowitej ilości dzieci do 150 osób do 3361,50 zł netto przy całkowitej ilości dzieci od 1901 do 3000 osób.

Firma przewiduje także możliwość zakupu rocznej licencji Parasol Licencyjny dla danej sali w placówce, której koszt wynosi od 1287,30 zł netto dla pomieszczenia o maksymalnej pojemności do 100 osób do 4891,20 zł netto dla pomieszczenia o maksymalnej pojemności do 1000 osób.

Natomiast koszt licencji na jeden "event" filmowy (24h) dla pokazu dla do 100 osób to 480,00 zł netto (590,40 zł brutto), dla ilości widzów do 250 osób - 660,00 zł netto, dla ilości widzów do 400 osób - 840,00 zł netto.

Jak [podaje Gazeta Wyborcza](#) firmy reprezentujące producentów coraz częściej same zgłaszają się do placówek szkolnych, które organizują pokazy filmowe. Konieczność pozyskania zgody producentów filmów uzasadniają tym, że filmy odtwarzane są nie w ściśle ujmowanych celach dydaktycznych a dla rozrywki uczniów w świetlicach i bibliotekach. Ich zdaniem "organizowanie takich pokazów bez licencji może nieść za sobą poważne konsekwencje w postaci roszczeń cywilnoprawnych oraz sankcji karnych."